

På gränsen

INTERAKTION, ATTRAKTIVITET OCH
GLOBALISERING I NER-ÅRANDENA

ATT GÖRA REGIONALA SKILLNADER TILL EN STYRKA
2009-2013

Slutrapport GRESS

Att Göra Regionala Skillnader till en Styrka
2009-2013

Bildcollage från GRESS avslutande seminarium i Karlstad den 14 februari 2013.

Innehållsförteckning

1. Sammanfattning.....	5
1.1 Summary.....	6
2. Projektets bakgrund.....	8
2.1 Huvudmän.....	8
2.2 Tidplan.....	8
2.3 Bakgrunden till projektet.....	8
2.4 Finansiering.....	9
2.4.1 Karlstads universitet.....	9
2.4.2 Østlandsforskning.....	10
2.5 Ledning.....	10
3. Projektbeskrivning, målgrupp, resultat, och resultatindikatorer samt effekter.....	12
3.1 Projektbeskrivning:.....	12
3.1.1 Sammanfattning av verksamheten inom delprojekten.....	13
DP1.....	13
DP2.....	15
DP3.....	16
DP4.....	18
3.2 Mål och Målgrupp:.....	19
3.3 Resultat och resultatindikatorer samt effekter:.....	19
3.3.1 Sammanfattning av resultat.....	19
3.3.2 Förväntade effekter.....	24
3.4 Avvikelse.....	25
3.5 Övrigt.....	26
4. Indikatorer.....	27
5. Projektets påverkan på de genomgående (horisontella) kriterierna.....	29
5.1 Gränsregionalt mervärde.....	29
5.2 Bättre miljö.....	31
5.3 Jämställdhet mellan kvinnor och män.....	31
5.4 Etnisk mångfald och integration.....	31
6. Informationsinsatser och skyltning av projektet.....	32
7. Slutord.....	33
Bilageförteckning.....	34
Bilaga 1. GRESS projektgrupp.....	35
Bilaga 2. Kommunikationsplan.....	36
Kommunikasjonsplan for Interreg prosjektet Å Gjøre Regionale Skilnader till en Styrka (GRESS) ...	36
Kort om prosjektet.....	36
Målgrupper for kommunikasjonsplanen.....	37
Oppfølging i prosjektet.....	38

Målet med kommunikasjonsplanen	39
Konkrete tiltak	39
Bilaga 3. Förteckning publikationer, konferensdeltagande, mm informationsinsatser.....	42
3.1 Publikationer, konferensdeltagande mm informationsinsatser och förmedling inom GRESS-projektet avseende Østlandsforskning.	42
3.2 Publikationer, konferensdeltagande mm informationsinsatser och förmedling inom GRESS-projektet avseende Dalarnas högskola och Karlstads universitet	49
Bilaga 4. Projekthemsida	55
Bilaga 5. Power Point för information om projektet.	56
Bilaga 6. Program för Tenketank TRUST	57
Bilaga 7. Svensker på jobb i Norge. Kronikk NRU Norden, 2010-11-04	58
Bilaga 8. Arbeidspendlingen till Norge har fördubblats. Nya Wermlands-Tidningen.	59
Bilaga 9. Ny statistikk hjelper grensekommuner. Interreg.no	61
Bilaga 10. Hamar trenger slike jenter. Foredrag av Atle Hauge. Oppslag HA 10.02.2011	62
Bilaga 11. Stang ut om Kreativ Klasse. Kronikk av Atle Hauge i Hamar Arbeiderblad, 9 mars 2011.	63
Bilaga 12. Det er ikke hva du har, men hva du deler, som teller. Kronikk av Atle Hauge i GD 27. september 2011	64
Bilaga 13. Kaster vi bort krisen? Kronikk av Atle Hauge i Dagsavisen 3 september 2011.	65
Bilaga 14. Gardermoen bidrar til vekst i folketallet. Intervju med Morten Ørbeck, HA 30.08.2012	66
Bilaga 15. Artikel "Norge och Sverige ett förhållande med komplikasjoner" i <i>Magasinet</i> , nr3/2012, Karlstads universitet.	67
Bilaga 16. Inslag i Ekot, Sveriges Radio, den 30 december 2012.	68
Bilaga 17. Pressmeddelande inför avslutande seminarium/konferens.....	69
Bilaga 18. Inbjudan, program samt deltagarlista till avslutande seminarium/konferens den 14 februari 2013.....	70
Bilaga 19. Artikel i NWT 14 februari 2013	71
Bilaga 20. Inslag i svt 25 februari 2013.....	74
Bilaga 21. Ceruts nyhetsbrev nr 1 2013.....	75
Bilaga 22. VF:s näringslivsbilaga, 5 mars 2013.	76
Bilaga 23. Antologin "På gränsen. Interaktion, attraktivitet och globalisering i Inre Skandinavien".	77
Bilaga 24. Populärvetenskapligt broschyr "På gränsen. Interaktion, attraktivitet och globalisering i Inre Skandinavien".	78

1. Sammanfattning

GRESS, Att göra regionala skillnader till en styrka, har varit ett projekt med syftet att stärka både regionen Inre Skandinavien ekonomiskt såväl som kunskapsmässigt. Projektägare var Karlstads universitet på svensk sida och Østlandsforskning på norsk sida. Målgrupper för projektet har varit företrädare för kommuner, fylken och regioner i Inre Skandinavien, frivilligorganisationer, befolkningen i regionen samt akademien på båda sidor gränsen.

Det övergripande målet för projektet har varit att bidra till kunskapsbyggande och samverkan över gränsen i avsikt att utveckla Inre Skandinavien till en ekonomiskt stark region med en attraktiv livsmiljö. Delmål har varit att öka kunskapen om och förbättra beslutsunderlaget för regionala utvecklingsfrågor i Sverige och Norge och att stärka forsknings- och utvecklingsmiljöer i Inre Skandinavien genom ökad samverkan över gränsen.

GRESS har arbetat med i huvudsak tre teman i tre delprojekt. Det har varit interaktion och regionbildning i och runt Inre Skandinavien, attraktivitet och bolyst samt globalisering och globaliseringens betydelse för Inre Skandinavien. Dessa tre teman har behandlat fenomen som arbetspendling, migration och handel över gränsen, vad som lockar människor att bosätta sig på en viss plats och vilka effekter globaliseringen kan antas ha för regionen.

Med hjälp av projektets olika studier kan vi konstatera att regionförstoring inom länderna såväl som över riksgränsen pågår, befolkningen arbetspendlar längre och längre sträckor. Det ställer krav på samordning av infrastruktur. Vi kan vidare visa att arbetspendling från Sverige till Norge är positivt för båda länderna, Sverige får mindre arbetslöshet och Norge får fler händer i både offentliga och privata verksamheter. Vidare bidrar projektet med viktig kunskap om vad kommuner bör ha i åtanke vad gäller en önskad befolkningsökning. Naturen i Inre Skandinavien är här en viktig resurs, inte enbart för turistnäringen utan även avseende så kallad livsstilsmigration. Här spelar även globaliseringen en viss roll, livsstilsmigration till Inre Skandinavien sker från länder som saknar den glesbygd som karaktäriserar vår region. Här får alltså begreppet "glesbygd" en mycket mer positiv klang än vad som annars är vanligt. Globaliseringens effekter visar sig även i lokalbefolkningens inställning till invandring, vilken är förhållandevis och jämfört med andra länder, positiv. Effekterna av ekonomisk utveckling är dock inte alltid enbart positiv, förutom negativa effekter för miljön, kan lokala kulturer riskera att utarmas och relationer mellan grupper drabbas av negativa effekter när utvecklingen går för snabbt.

Viktiga erfarenheter i och av projektet har varit att studera fenomenet på båda sidor gränsen, på tvärs över akademiska discipliner. Det berikar och leder till att ett och samma fenomen kan

studeras ur olika synvinklar. En annan effekt har varit att se fenomenet med den andres ögon. Eftersom de deltagande forskarna har deltagit i studier på båda sidor gränsen och på tvärs över akademiska discipliner (bl.a. kulturgeografi, samhällsplanering, ekonomi, sociologi, turism och geografi) har samarbetet berikat både resultat och forskningens utveckling på ett mycket positivt sätt.

1.1 Summary

Gress, "Making regional differences into a strength", has been a project that aims to strengthen the region Inner Scandinavia economically as well as strengthen the region in terms of knowledge.

Owner of the project was Karlstad University on the Swedish side and Østlandsforskning on the Norwegian side. Target groups for the project were representatives of municipalities, counties and regions in Inner Scandinavia, NGOs, the population of the region, and academics on both sides of the border.

The overall goal of the project was to contribute to knowledge and collaboration across the border in order to develop the Inner Scandinavia to an economically strong region with an attractive living environment. Subsidiary goals have been to increase the knowledge and improve the basis for regional development in Sweden and Norway and to strengthen research and development in Inner Scandinavia through increased cooperation across the border.

Gress has worked with three main themes in the three sub-projects. These were: interaction and regional growth and expansion in and around the Inner Scandinavia, attractiveness and "bolyst" (a Norwegian concept that can be translated as "desire to settle") as well as globalization and the implications of globalization for Inner Scandinavia. These three themes have dealt with phenomenon as commuting, migration and trade across the border, what does attract people to live in a certain place, and the effects of globalization for the region.

With the help of our various project studies we can conclude that regional expansion within countries as well as across the border is in progress, people commute longer and longer distances. This requires coordination of infrastructure. We can further show that commuting from Sweden to Norway is positive for both countries, Sweden gets less unemployment and Norway gets more hands in both the public and private sector. Furthermore, the project will contribute with important knowledge about how municipalities can get a desired population increase. Nature in Inner Scandinavia is an important resource, not only for tourism but also for so-called amenity migration. It also plays a role in globalization; amenity migration to

Inner Scandinavia comes from countries that lack the rural areas that characterize our region. Here, therefore, the term "rural" has a much more positive connotation than what is common. The effects of globalization are also reflected in the local population's attitude to immigration, which is relatively and compared to other countries, positive, though less positive in Inner Scandinavia compared with the national average for both countries. We also noted that the effects of economic development are not always only positive, except for negative impacts on the environment, local cultures also are at risk. There is a risk of anomie in a society which changes to fast.

A significant and important experience of the project was furthermore to study the various phenomenons on both sides of the border, and across academic disciplines. It enriches and leads to that the same phenomenon can be studied from different angles. Another effect has been to see the phenomenon with the other's eyes. Since the participating scientists have participated in studies on both sides of the border and across academic disciplines (including human geography, urban planning, economics, sociology, tourism and geography and so forth), cooperation enriched both the results and the development of research in a very positive way.

2. Projektets bakgrund

2.1 Huvudmän

Projektägare har varit Østlandsforskning i Norge och Karlstads universitet i Sverige. Högskolan i Dalarna har deltagit som medfinansier.

2.2 Tidplan

Tidsplan: 1 april 2009 – 28 februari 2013.

GRESS-projektet startade 1 april 2009 och skulle ha avslutats den 31 december 2011. Eftersom projektstarten vid Karlstads universitet försenades betydligt på grund av förändringar av projektledning och diskussioner kring finansiering gjordes en ansökan om förlängning av projektet i juni 2010. Denna ansökan bifölls och projektiden förlängdes till utgången av 2012. Ytterligare en ansökan om förlängning med två månader gjordes hösten 2012, vilken även den beviljades. Behovet av förlängning tom 28 februari 2013 berodde på att en populärvetenskaplig broschyr skulle produceras, samt att ett avslutande seminarium skulle genomföras. Dessa arbetsuppgifter hade inte funnits i planen från start. Detta genomfördes som planerat och projektet avslutades den 28 februari 2013.

2.3 Bakgrunden till projektet

Bakgrunden till projektet är att den region på båda sidor av gränsen mellan Norge och Sverige som kallas Inre Skandinavien är ett område som har stora möjligheter att utvecklas samtidigt som regionen också har att hantera utmaningar av olika slag. Både möjligheter och utmaningar är i mångt och mycket knutna till dels den pågående regionaliseringen och den regionförstoring som antas pågå, liksom dels till den pågående globaliseringsprocessen. I både regionförstoringens och globaliseringens spår blir människor allt mer rörliga, samtidigt som de blir mindre beroende av avstånd mellan t.ex. bostad och arbetsplats. Detta reser frågor om regionförstoringens konsekvenser liksom frågor om regioners attraktivitet för bosatta och företag. Utvecklingen leder också till ett behov av ökad kunskap om dessa frågor för olika delar av Inre Skandinavien, och hur dessa faktorer kan tas till vara av lokala, regionala och nationella aktörer för att främja den egna utvecklingen eller när regionalpolitiska mål och beslut skall utvecklas och verkställas. Utifrån dessa frågeställningar och utmaningar togs

initiativ till det forskningsprojekt som kom att få namnet GRESS. GRESS resultat finns presenterade i en antologi som gavs ut i december 2012.

2.4 Finansiering

2.4.1 Karlstads universitet

Projektet har haft en total budgetram på 10,4 miljoner kronor varav 5 miljoner norska kronor och 5,4 miljoner svenska kronor.

2.4.1 Finansiering enligt Svensk budget.

Finansiärer och medfinansiering

Finansiär	Medfinansiering enligt beslut	Procentuell andel
Karlstads universitet	1 550 000	28,72%
Dalarna	150 000	02,78%
EU-medel	2 698 000	50,00%
Bidrag i annat än pengar Högskolan i Dalarna (förvärvsarbete)	998 000	18,5%
	5 396 000	

Kostnadsslag och ackumulerade kostnader.

Kostnadsslag	Enligt beslut	Ackumulerade kostnader
Egen personal	2 492 800	2 490 051
Externa tjänster	1 200 000	1 192 283
Lokalkostnader	0	0
Investeringar	0	0
Resekostnader	80 000	45 994
Övriga kostnader	625 200	617 874
-Intäkter	0	0
Summa faktiska kostnader	4 398 000	4 346 202
Offentliga bidrag i annat än pengar	998 000	998 084
TOTAL PROJEKTKOSTNAD	5 396 000	5 344 286

2.4.2 Østlandsforskning

2.4.2 Finansiering enligt Norsk budget.

Finansiärer och medfinansiering

Finansiär	Medfinansiering enligt beslut	Procentuell andel	Regnskapstall
Hedmark fylkeskommune	1 500 000	30,0%	1 500 000
Akershus fylkeskommune	500 000	10,0%	500 000
Oppland fylkeskommune	600 000	12,0%	600 000
Østlandsforskning	400 000	8,0%	507 450
Statlige norske Interreg-medel	2 000 000	40,0%	2 000 000
Private innbetalinger (Sparebanken Hedmark)	0	0,0%	114 280
	5 000 000		5 221 730

Kostnadsslag og akkumulerade kostnader.

Kostnadsslag	Enligt beslut	Akkumulerade kostnader
Egen personal	4 426 950	4 819 006
Externa tjenester	180 000	0
Lokalkostnader	0	0
Investeringar	0	0
Resekostnader	140 000	170 889
Övriga kostnader	253 050	291 801
-Intäkter	0	-59 960
TOTAL PROJEKTKOSTNAD	5 000 000	5 221 736

2.5 Ledning

Prosjektet har i enlighet med beslut 2009-05-19 haft en styrgruppe, tilika referensgruppe, bestående av representanter från Østlandsforskning (ledning av styrgruppen), Cerut og Karlstads universitet, Høgskolan i Dalarna, Region Värmland, Länsstyrelsen i Värmland, Region Dalarna, Länsstyrelsen i Dalarna, Hedmark fylkeskommune, Akershus

fylkeskommune, Østfold fylkeskommune och, Oppland fylkeskommune. Västra Götalands region blev inviterad men avstod från deltagande i styr- och referensgrupp.

Styrgruppen (tillika referensgrupp) har som huvudregel träffats en gång per termin (eller två gånger per år). Syftet med dessa möten har varit dels att informera om projektets utveckling och om resultat från projektets delstudier, dels att utbyta erfarenheter mellan forskare och avnämare samt inhämta berörda parter intressen och behov i frågor som haft med projektet att göra. Planering av information, resultatspridning samt den pågående forskningen i projektet har också varit ett viktigt syfte för styrgruppens arbete.

Projektet har vidare haft en ekonom, en projektledare samt delprojektledare för de tre delprojekten (se bilaga 1). Projektgruppen, dvs de i projektet aktiva forskarna samt projektledare och delprojektledare, har dessutom haft projektmöten tre gånger per år (utom sista året då antalet projektmöten var färre pga att arbetet med antologin innebar arbetsträffar som gjorde projektmöten överflödiga), där gemensamma frågor avseende projektets delstudier avhandlats och fortsatt verksamhet planerats. Ett av dessa möten har varit gemensamt med styrgruppen, se ovan, där styrgrupp och forskare fått tillfälle att utbyta erfarenheter. Styrgruppen har vid dessa tillfällen fått fördjupade redovisningar av projektresultat och planering av projektets fortsatta verksamheter har diskuterats.

Projektgruppen har bestått av samtliga i GRESS-projektet ingående forskare, se bilaga 1.

3. Projektbeskrivning, målgrupp, resultat, och resultatindikatorer samt effekter

3.1 Projektbeskrivning:

I GRESS-projektet har följande delprojekt ingått:

- DP 1 Interaksjon og regiondannelser i og rundt Indre Skandinavia
 - DP1A: Grenseoverskridende handel, pendling, trafikk og eierskap
 - DP1B: Regiondannelser og -forstørring, og konsekvenser av det
 - DP1C: Politisk/retorisk regionalisering eller orientering
- DP 2 Attraksjon og bolyst - nøkkelen til regional utvikling i Indre Skandinavia
 - DP2A: Teorigjennomgang og litteraturstudier.
 - DP2B: Kartlegging og analyse av befolkningsutviklingen og flyttestrømmene.
 - DP2C: Egne studier av bolyst.
 - DP2D: Casestudier av attraktivitet i rurale områder
- DP 3 Indre Skandinavia - en region i Europa
 - DP 3A: Globalisering - begreper, indikatorer og kilder
 - DP 3B: Globalisering i relasjon til regionforstørring
 - DP 3C: Globalisering i relasjon til attraksjon/bolyst
- DP 4 Forskningsmessig infrastruktur og kapasitet
 - Brukerdeltakelse og formidling

Den svenska projektbudgeten har totalt uppgått till 5.396.000 SEK, varav totalt 5.344.286 SEK utnyttjats. Av den totala utnyttjade projektbudgeten har uppskattningsvis 20,2% lagts på DP1, "Interaktion och regionbildningar i och runt Inre Skandinavien". 37,48% har lagts på DP2 "Attraktion och bolyst – nyckeln till regional utveckling i Inre Skandinavien" och 23,37% har lagts på DP3 "Inre Skandinavien – en region i Europa". På DP4, Forskningsmässig infrastruktur och kapasitet samt brukardeltagelse och förmedling, har 10,10% av budgeten lagts. (Kostnader för slutseminarium, tryckning av antologi och broschyr fördelas på alla fyra projekten, och OH-kostnader har uppgått till 8.85% av den totala projektkostnaden, dvs 19% av lönekostnaden). Löner för anställda forskare i projektet har i ovanstående fördelning av kostnaderna beräknats på de tre delprojekt som är forskningsprojekt, medan kostnader för styrgrupps- och projektmöten, lagts på det fjärde delprojektet. Kostnaden för projektledning har fördelats mellan alla delprojekten.

Fördelningen av kostnaden mellan projekten är uppskattad eftersom delprojekten haft en gemensam budget.

Den norska budgeten har totalt uppgått till 5.000.000NOK, men totalt 5.281.696 er använt. Merförbruket er finansiert av Østlandsforskning og gjennom private midler fra Sparebanken Hedmark. Av detta har 32% lagts på DP1, 37% på DP2 og 10% på DP3. 21% har lagts på projektledning, fellessamlinger og fellestiltak og brukerfremmedling.

3.1.1 Sammanfattning av verksamheten inom delprojekten

DP1

Både EU och Interreg IVA är inriktade på att nationella gränser inte skall hindra utbyte av varor, tjänster, kapital och arbetskraft, och att samarbete över gränsen mellan Sverige och Norge skall utvecklas. Inre Skandinavien har som gränsöverskridande område både möjligheter och utmaningar att hantera i förhållande till denna pågående regionförstoring och regionbildning. För Inre Skandinavien är det särskilt viktigt att tänka på regionförstoring som både gränsöverskridande och vidareutvecklande av gränsöverskridande regioner, som regionförstoring som sker genom att närma sig dynamiska centra som Oslo, Stockholm och Göteborg. Den interna regionförstoringen med en ökad intern pendling och en gemensam tjänstemarknad som möjliggör nya och bättre tjänster är viktig. I GRESS-projektets första delprojekt har det tagits fasta på just behovet av kunskap om den regionförstoring och regionbildning som pågår. Utan kunskap om det pågående är det svårt att driva utveckling vidare.

I DP1, *Interaktion och regionbildningar i och runt Inre Skandinavien*, har därför utvecklingen vad gäller regionbildning och regionförstoring undersökts, det gäller utveckling i siffror och statistik såväl som dess konsekvenser för livsvillkor och vardagsliv. Regionförstoring och regionbildning har fokuserats utifrån arbetspendling och gränshandel, men även utifrån flyttströmmar och kartläggningar av förändringar vad gäller arbetsmarknadsområden mm. Delprojekt 1 har bestått av tre underprojekt som vart och ett riktats in på olika teman av regionbildning och regionförstoring. Ett tema har handlat om gränshandel och pendling, ett annat om regionbildningar och regionförstoring samt dess konsekvenser. Ett tredje tema slutligen har behandlat Politisk/retorisk regionalisering eller orientering.

Delprojektet har resulterat i ett flertal studier, bland annat intervju- och enkätundersökningar av gränshandel respektive gränsarbetspendling, registerstudier av arbetsmarknaden och regionförstoringen, samt statistiska kartläggningar av arbetsmarknad, flyttströmmar och regionala omfördelningar vad gäller arbetskraft och pendling.

Studier som genomförts behandlar exempelvis den norsk-svenska arbetsmarknaden. Här beskrivs hur en gemensam arbetsmarknad utvecklats genom både arbetspendling och in- och

utflyttning. De två länderna jämförs utifrån sysselsättning, arbetslöshet och lönenivåer. I studierna har man även intresserat sig för vad som kännetecknar dem som gränspendlar eller flyttar från det ena landet till det andra. Studier som behandlar den regionförstoring som kan iakttas på båda sidor gränsen, hur den utvecklats samt positiva och negativa aspekter av denna utveckling, har också genomförts. Här har man kartlagt så kallade lokala arbetsmarknader och undersökt hur de förändrats under en tidsperiod. Man har också studerat utvecklingen och regionförstoringen runt de större städerna Oslo, Göteborg och Stockholm.

I detta delprojekt har även ingått studier av gränshandel och gränsarbetspendling, det vill säga gränshandel på svensk sida gränsen och gränsarbetspendling från Sverige till Norge. Frågan om det är möjligt att bedriva gränshandel runt Sälen i Dalarna på liknande vis som sker i de värmländska gränskommunerna Årjäng och Eda, har studerats, och forskarna har gjort en beskrivning av hur handeln skulle kunna växa och vilka utmaningar det innebär. De menar till exempel att det förmodligen krävs mer än bara ett vanligt köpcentrum, vilket det redan finns flera i regionen, till exempel i Charlottenberg och Töcksfors som inte ligger så långt från Sälen. En kombination av gränshandel och turism tror man är viktig. Den gränshandel som redan finns i Värmland har också undersökts i en studie som jämför gränshandeln i de tre gränskommunerna Årjäng, Eda och Torsby. Här kom man fram till att Torsby avviker, där finns visserligen gränshandel men inte alls lika tillrättalagd för den norska marknaden som är fallet i Årjäng och Eda. Denna studie har genomförts som en intervjustudie, där ett antal tjänstemän, kunder och lokalinvånare intervjuats. Arbetspendling över gränsen har även den undersökts i en studie. Även här är det de värmländska gränskommunerna Årjäng, Eda och Torsby som fokuserats. Detta beroende på att det är här som arbetspendlingen över gränsen till Norge från den svenska sidan av Inre Skandinavien är mest frekvent. Denna studie har genomförts både i form av en enkätstudie samt med hjälp av intervjuer. Enkätstudien genomfördes som en totalundersökning ställd till alla gränspendlare i de aktuella kommunerna, med hjälp av svenska SCB. I den här studien kan man konstatera att det inte är någon större skillnad på gränsarbetspendling och vanlig arbetspendling, de som arbetspendlar långt och länge blir trötta och upplever sig tidspressade oavsett vart de åker. Några viktiga skillnader finns dock. Gränsarbetspendlare har fortfarande problem med byråkrati och regelverk.

Sammanfattningsvis har DP1 resulterat i flera register- och statistikstudier, en enkätstudie samt en intervjustudie. Studierna redovisas i sin helhet i antologin under sektion 1, Interaktion och regionbildningar i Inre Skandinavien, och är fem till antalet. Forskare från alla tre organisationerna (Østlandsforskning, högskolan Dalarna samt Cerut Karlstads universitet) har deltagit i studier under DP1.

DP2

Traditionellt har politiken, både på regional och lokal nivå, handlat om näringspolitik som i sin tur handlat mycket om att skapa attraktivitet för industrier och företag. Den senaste tioårsperioden har det dock skett grundläggande förändringar i regionalekonomiska sammanhang. Industrisamhället har sakta men säkert fått ge vika för ett nytt tjänstesamhälle, där tjänstesektorn växer och industrisektorn blir mindre. Att kunna rekrytera rätt och kompetent arbetskraft blir därför också allt viktigare för företag.

Ovanstående medför att inflyttning till regionen har blivit minst lika viktigt för att få en positiv näringsutveckling, som näringsutveckling är för att få en positiv befolkningsutveckling. Traditionell näringspolitik kan troligen inte längre ensam åstadkomma lokal befolkningsökning, det måste till något mer för att göra det attraktivt att bo: "bolyst". Den amerikanske forskaren Richard Florida menar att vi måste ändra strategi när det gäller regional utveckling och flytta fokus från "business climate" till "peoples climate". Även om det finns en ökad förståelse för betydelsen av bostadsattraktivitet, något som har manifesterat sig i samhällsplaneringen under de senaste decennierna, så är forskningen och kunskapen om vilka faktorer som skapar attraktivitet ännu begränsad. Fortfarande är det emellertid svårt att se att "peoples climate", attraktivitet och "bolyst" kan avgöra val av bostadsort utan att man räknar med arbetsmarknaden, där en växande tjänstesektor närmast automatiskt främjar en större grad av marknadsorienterad lokalisering bland företagen. Därför var delprojekt 2 inriktat särskilt på studier av attraktivitet ur såväl teoretiska som empiriska aspekter.

I DP 2, *Attraktion och bolyst – nyckeln till regional utveckling i Inre Skandinavien*, har man studerat teman som utgår från ovanstående. Studierna inleddes med att göra en teorigenomgång och litteraturstudier av tidigare forskning om bolyst och den så kallade "kreativa klassen" (Richard Floridas teoretiska perspektiv). Man frågade sig hur användbart är detta ramverk i nordiska studier? Flera studier som gjort empiriska undersökningar av bolyst har också genomförts – vad är bolyst för människor? Här ingår till exempel fallstudier av in- och utflyttare, som genomförts av högskolan Dalarna. De har bland annat genomfört fallstudier av attraktivitet i rurala områden som t.ex. Sälen och Trysil. I bolyst-studierna har man även genomfört kartläggning och analys av befolkningsutvecklingen och flyttströmmarna i Inre Skandinavien. Det senare står Östlandsforskning huvudsakligen för.

Fallstudierna har genomförts både som intervjustudier och som enkätstudier. Bland annat har säsongsarbetare på olika skidorter både intervjuats och fått besvara enkäter. En enkätundersökning har också genomförts i samarbete med InterReg-projektet TRUST (Tillväxt och Regional Utveckling Skandinavien Tillsammans), som är ett samarbete mellan Dalarna i Sverige och Hedmark i Norge.

De teoretiska studierna har resulterat i ett kapitel i antologin som introducerar den amerikanske forskaren Richard Floridas teorier om den kreativa klassen och vad Florida menar krävs av regioner och lokala orter för att utvecklas ekonomiskt och kulturellt.

Författaren fokuserar teorins styrkor och svagheter samt hur den kan användas. De studier av attraktivitet i olika miljöer, som omnämns ovan, har undersökt vad som lockar människor att bosätta sig på en viss ort, liksom vad olika kategorier möjliga inflyttare vill ha och vilka krav som ställs för att en ort skall upplevas attraktiv att bo på. Orter på båda sidor gränsen har undersökts, liksom olika grupper/kategorier människor och deras förhållande till arbete, boendemiljöer, fritid, sociala nätverk och lokala servicenivåer. I flera studier problematiseras och utvecklas Floridas teoretiska ramverk i relation till Inre Skandinavien:s särskilda kultur och geografi, och att arbete fortfarande anses vara avgörande för vart många unga människor vill välja att bosätta sig så småningom. Forskare från Østlandsforskning och Karlstad har exempelvis tittat på hur människor kan kombinera «det bästa från olika ställen» genom att ha flera bostäder som man kan flytta emellan, och att platsernas attraktivitet varierar med om syftet är arbete eller fritid. Forskare från Dalarna har studerat hur det är att växa upp på en plats som domineras av turismnäring (Sälen), samt hur säsongsarbetare ser på möjligheten att bli stadigvarande bosatta där de säsongsarbetar. Det senare har studerats i flera studier av forskare från Østlandsforskning, Cerut Karlstads universitet och högskolan Dalarna tillsammans och var för sig. Bland resultaten från dessa studier kan nämnas att det visar sig att unga på en turistort (Sälen) inte flyttar från hemorten i samma utsträckning som annars är en vanlig företeelse generellt sett. Resultaten visar också att det förekommer att säsongsarbetare blir bofasta så småningom, men även att många har säsongandet som en livsstil.

DP2 resulterade sammanfattningsvis i flera studier som tar sin utgångspunkt i både register-, statistik- enkät- och intervjustudier. Sammanlagt har tre enkätstudier och tre intervjustudier genomförts. Dessutom har en rent teoretisk studie av den amerikanske forskaren Richard Floridas teori om "den kreativa klassen" genomförts, i avseende att utröna hur användbar denna teori är i nordisk kontext. Studierna redovisas i sammanlagt sju kapitel under sektion 2 i antologin "På gränsen. Interaktion, attraktivitet och globalisering i Inre Skandinavien."

DP3

Inre Skandinavien är inte en naturlig region, det är en politiskt tillskapad region på tvärs över två länder. Icke desto mindre befinner sig Inre Skandinavien i världen och i en världsekonomi. Hur påverkat är Inre Skandinavien av att Norge och Sverige är små ekonomier, styrda av internationella konjunkturer och avtal?

Vad betyder globalisering i ett Inre Skandinavien sammanhang? Vilka former av globalisering som kan iakttas och hur det formar regionen, samt i vilken bemärkelse Inre Skandinavien är globaliserat och vad det betyder för politiker och lokala invånare, är frågor som fokuserats i detta delprojekt. Även detta delprojekt har delats in i flera underprojekt, men framförallt har det gått på tvärs över de två tidigare delprojekten *Interaktion och regionbildningar i och runt Inre Skandinavien* och *Attraktion och bolyst – nyckeln till regional utveckling i Inre*

Skandinavien (delprojekt 1 och delprojekt 2). Således har globalisering studerats i förhållande till både interaktion och attraktion.

Delprojekt 3, *Indre Skandinaia - en region i Europa*, har alltså även det haft flera underprojekt, som i det här fallet intresserat sig för globalisering ur olika perspektiv. Ett första tema var inriktat på att definiera globalisering, begrepp, indikatorer och källor. Vad är globalisering och vilka effekter har det och kan i framtiden förväntas få för inre Skandinavien? Ett annat viktigt tema var att studera globalisering i relation till regionförstoring och attraktion/bolyst.

Även i denna del av projektet har intervju- såväl som enkätstudier genomförts. Fallstudier har till exempel gjorts i särskilda delar av Fjellregionen (t.ex. Foldal) på norska sidan gränsen och enkätdata från en stor enkätundersökning genomförd av SOM-institutet vid Göteborgs universitet i samarbete med CERUT vid Karlstads universitet¹, har använts som underlag för analyser och slutsatser. Här har inte själva enkätstudien bekostats av medel från GRESS-projektet, men den forskare som bearbetat materialet för GRESS-projektets räkning har ingått i projektets avlönade projektgrupp (och tillhörde Cerut, Karlstads universitet). I en annan studie har intervjuer med politiska företrädare samt social nätverksanalys använts för att visa hur den politiska strukturen över gränsen ser ut.

Delprojekt tre har även studerat hur «vanliga» medborgare i Inre Skandinavien ser på globalisering i vardagen. Det har sedan relaterats till människors åsikter i övriga länder i Europa. Man har också studerat hur pass globaliserade Sverige och Norge är. I det här delprojektet har man även undersökt invandring till Inre Skandinavien. I en studie har man studerat så kallad «livsstilsinvandring» utifrån både kvalitativa och kvantitativa aspekter. I en annan studie har man tittat på invandring och mångkultur utifrån lokalbefolkningens attityder till detta. Den studien bygger på enkätsresultat från SOM-undersökningen. Å ena sidan har man alltså undersökt lokalbefolkningens tankar om invandring och globalisering, å andra sidan även vad de som invandrat haft och har för tankar om sig själva, sina nya grannar och sin nya lokalmiljö. Vilken betydelse globalisering kan antas ha och få för regionen diskuteras i alla dessa studier. I en studie undersöks också hur frekvent den kommunikation och det direkta samarbete som förekommer över gränsen är, och specifikt har forskarna studerat interaktionen mellan medlemmar i två Gränskommittéer längs den södra delen av svensk-norska gränsen. Bland resultaten av delprojekt tre:s olika studier kan nämnas att både Sverige och Norge är i hög grad globaliserade länder, att befolkningen i Inre Skandinavien har en något mindre positiv inställning till invandring än befolkningen generellt i våra två länder, samt att den gränsöverskridande kommunikationen mellan politiker kunde vara mer intensiv än den är.

¹ I SOM-undersökningen fick ett slumpmässigt urval av individer i Värmland (och övriga Sverige) ta ställning till en mängd olika frågor om politik, media, kultur och ekonomi.

Sammanfattningsvis genomfördes både register-, statistik-, enkät- och intervjustudier i DP3. Två intervjustudier genomfördes, och resultat från en stor enkätstudie (SOM-studien, utförd vid SOM-institutet vid Göteborgs universitet) har använts. Studierna redovisas under sektion 3 i antologin med sammanlagt fyra kapitel. Dessutom gjordes flera rent teoretiska studier inom DP3, av begreppet globalisering, hur det används, mätmetoder osv. Resultat av dessa studier ingår i både DP1 och DP2 eftersom globaliseringstemat är delprojektöverskridande. För alla tre delprojekten gäller att arbetet med författande av vetenskapliga artiklar för internationell publicering kommer att fortsätta, långt efter att GRESS avslutats. Detta är ett viktigt arbete både akademiskt sett och för att göra GRESS resultat internationellt kända.

DP4

De aktiviteter som genomförts i det sista delprojektet, som handlar om *forskningsmässig infrastruktur och kapacitet, samt brukardeltagelse och förmedling*, har bestått av deltagande i styr- och referensgruppsmöten, projektmöten samt samarbete med andra interreg-projekt, och olika typer av informationsinsatser (se även kommunikationsplan, bilaga 2). I styr- och referensgruppen har alla tre institutionerna, dvs Östlandsforskning, högskolan Dalarna samt Cerut, Karlstads universitet varit representerade. Dessutom har ett möte per år varit ett kombinerat styr- och referensgrupps- och projektmöte, vilket innebär att styr- och referensgruppen och GRESS forskargrupp fått möjlighet att träffas och utbyta erfarenheter. Se närmare beskrivningen under punkten 2.5.

Samarbete med andra Interreg-projekt som är och varit viktiga för GRESS är bl.a. samarbetet med TRUST och även samarbetet med Nordens bästa inlandsregioner 2020. Vad gäller informationsinsatser har GRESS-projektets forskare och projektledare deltagit vid otaliga konferenser och möten, se förteckning bilaga 3. Dessutom har förmedling och information av projektets resultat skett via undervisning vid lärosätena Högskolan Dalarna och Karlstads universitet.

Ett konkret exempel på den forskningsmässiga infrastrukturen och kapaciteten, är att de projektmöten, arbetsmöten för forskargruppen, anordnats av de tre institutionerna/organisationerna varannan gång. Vi varje sådant projektmöte har en särskild aktivitet, med utgångspunkt i ett för projektet aktuellt tema, anordnats. Även vid de med styr- och referensgruppen gemensamma mötena har någon särskild aktivitet förekommit. Exempel på det senare är besök på köpcentret i Charlottenberg samt gemensamt antologiseminarium. Möten har vidare förlagts på platser av intresse för projektet, med iakttagande av miljöaspekter vad gäller transporter.

3.2 Mål och Målgrupp:

Det övergripande målet med GRESS-projektet har varit att bidra till kunskapsbyggande och samverkan över gränsen i avsikt att utveckla Inre Skandinavien till en ekonomiskt stark region med en attraktiv livsmiljö. Delmål har varit:

- 1) Att öka kunskapen om och förbättra beslutsunderlaget för regionala utvecklingsfrågor i Sverige och Norge. Betoningen ligger på de särskilda möjligheter och utmaningar som finns i gränsområden.
- 2) Att stärka forsknings- och utvecklingsmiljöer i Inre Skandinavien genom ökad samverkan över gränsen och skapande av formaliserade kontakter för samarbete. Här ingår också att göra dessa miljöer mer nationellt och internationellt synlig och konkurrenskraftig, särskilt inom fältet gränsregionala analyser.

Målgrupp för projektet har varit lokala, regionala och nationella myndigheter som arbetar med regional utveckling i Inre Skandinavien. Även FOU-aktörer inom och utom Inre Skandinavien, frivilligorganisationer och lokala utvecklingsgrupper samt media och allmänheten. Projektet har så vitt det går att bedöma nått dessa målgrupper. Lokala, regionala och nationella myndigheter har ingått i projektets styr- och referensgrupp, som i sin tur fört ut projektets arbete och resultat inom sina olika verksamheter. FOU-aktörer, frivilligorganisationer samt lokala utvecklingsgrupper har fått del av projektets arbete och resultat via både konferenser, vetenskapliga artiklar, dagstidningsartiklar, öppna föreläsningar, skriftliga rapporter, populärvetenskapliga artiklar och krönikor, intervjuer med forskare mm. Allmänheten har fått ta del av projektet framförallt genom medias bevakning av konferenser och forskningsresultat. Media bevakade t.ex. GRESS-projektets slutkonferens i februari 2013 genom flera journalisters deltagande och bevakningen resulterade i inslag både i radio och tv samt i dagstidningar (både i Norge och Sverige).

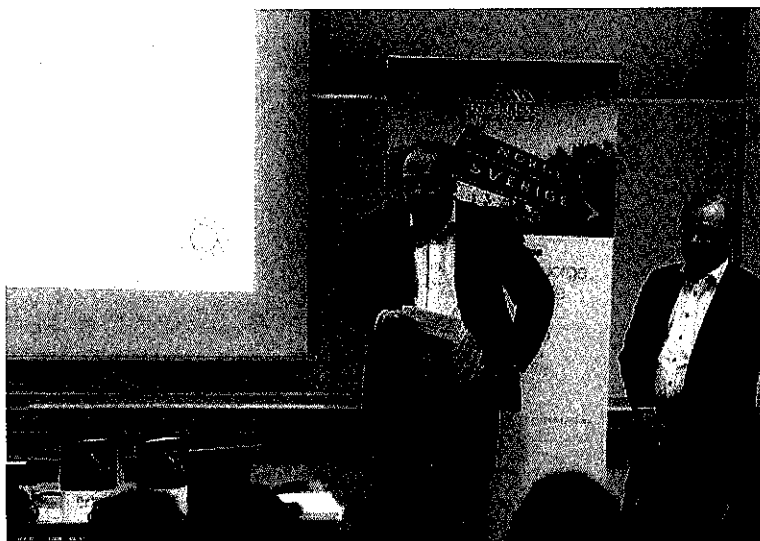
3.3 Resultat och resultatindikatorer samt effekter:

3.3.1 Sammanfattning av resultat

Resultaten av de olika studier som genomförts inom GRESS-projektet redovisas i sin helhet i antologin "På gränsen. Interaktion, attraktivitet och globalisering i Inre Skandinavien"², som i sig är ett viktigt resultat av projektet. Även den populärvetenskapliga broschyren, med samma namn som boken, är ett viktigt resultat av projektet.³ Resultaten av projektet redovisades vid ett avslutande seminarium på Karlstads universitet den 14 februari 2013.

² Den fullständiga refrensen till antologin är: Olsson, E., Hauge, A. & Ericsson, B. (2012) *På gränsen. Interaktion, attraktivitet och globalisering i Inre Skandinavien*. Karlstad: Karlstad University Press

³ Broschyren finns att hämta i elektronisk form på adressen <http://www2.kau.se/universitetstryckeriet/GRESS/>

Per Gunnar Sveen, Hedmark Fylkeskommune och Tomas Riste, Region Värmland, inledde GRESS-seminariet den 14 februari 2013.

Sammanfattning av resultat av DP1, DP2 och DP3.

Har vi så hittat något som kan användas i praktisk politik eller förvaltning? Både ja och nej. Ingen av våra studier kan ensam tillhandahålla heltäckande svar, eftersom vi har studerat ett litet urval av branscher och platser. Vi kan därför inte generalisera i allt för stor utsträckning. Ändå har vi identifierat ett antal viktiga frågor som bör uppmärksammas i regionens framtida utveckling.

• Fokus på permanent migration måste kombineras med en blick på de mobila och "flyktiga" grupper individer som kännetecknar stora delar av Inre Skandinavien

I många av de studier vi gjort har vi försökt förstå de mekanismer som gör att människor stannar kvar på, eller flyttar till en plats. Det är något många perifera kommuner och dess politiker ser som en stor utmaning. Den prägel som rörligheten sätter på området utmanar på många sätt de traditionella föreställningar som finns om migration och permanent boende. Det är inte nödvändigtvis så självklart längre vilka som faktiskt utgör "lokalbefolkningen". Detta är frågor som i högre grad än nu bör lyftas i kommunernas planering, därför att man bör tänka på andra intressen än de mer heterogena intressen och behov man ser till vanligen, för att underlätta även för dem som bor i regionen på "deltid". Det borde vara positivt att så många människor faktiskt vill stanna längre eller kortare tid i regionen, även om man inte blir "fast

bosatt" - alternativet skulle vara värre. Vilka åtgärder som bör vidtas kan däremot variera mellan olika platser, och bör naturligtvis ta utgångspunkt i det som präglar respektive plats.

• **Utbyte av arbetskraft är omfattande och bra för båda länderna**

Norge och Sverige har en lång historia av migrationsströmmar över gränsen, främst relaterat till rådande ekonomiska situationer i de två länderna. I en situation med hög arbetslöshet i Sverige, särskilt bland unga, och stram arbetsmarknad i Norge, är en ökad arbetsmarknadsintegration till nytta för båda länderna: Norge får fler händer för att lösa behov av arbetskraft i offentlig sektor, utan alltför stora kostnader och förlorad konkurrenskraft. Sverige minskar arbetslösheten, särskilt bland ungdomar, och får löneintäkter som stimulerar den svenska ekonomin. Detta gäller även Inre Skandinavien och det finns skäl att uppmuntra och underlätta, snarare än motverka, rörlighet i regionen. Att byråkrati och regelverk även fortsättningsvis ses över och harmoniseras är därför av stor vikt.

• **Naturen är en viktig resurs, inte bara för turismen**

Det finns många människor där ute i "världen" som vill och söker en plats för en livsstil som bara kan utövas i områden som Inre Skandinavien. Det gäller till exempel hundkörare och personer som sysslar med hästhållning, vilket har lett till invandring från flera länder på kontinenten. En planering som bättre möjliggör för en spridd befolkning, stora tomter och friare tillgång till tidigare jordbruksfastigheter exempelvis, skulle vara fördelaktigt för människor med liknande nischer. Kommuner som planerar även för en sådan invandring kan utnyttja sina platsspecifika kvaliteter på ett medvetet sätt. Att underlätta för människor och verksamheter utanför "main stream" och mer volymorienterade aktiviteter, kan sannolikt ge större uppmärksamhet, och kanske har man med en sådan planering större potential att lyckas locka till sig fler invånare.

Den relativt orörda men ändå lättillgängliga naturen är också en viktig aspekt för dem som har fritidshus i området. På den svenska sidan är tillgång till vatten en platsspecifik, attraktiv och lättillgänglig kvalitet. Stora delar av regionen kan dessutom dra nytta av efterfrågan från befolkningen i och runt Oslo och Akershus, som genom bättre kommunikationer och andra tekniska framsteg kommer allt närmare. Att aktivt planera utifrån sina platsspecifika kvaliteter är alltså en framgångspotential för orter i Inre Skandinavien – men genom att se bortom den "vanliga" turistnäringen.

• **Ekonomisk utveckling kan vara ett tveeggat svärd**

Den gränsöverskridande handeln är omfattande i Charlottenberg och Årjäng på den svenska sidan av gränsen, och mindre dominerande men ändå representerad även på mindre orter längs gränsen såväl i Värmland som i Dalarna. Detta lägger grunden för en ekonomisk aktivitet. De större gränshandelsorterna har i stor utsträckning anpassat sig till norska

"shoppare", vilket har bidragit till en negativ inställning bland lokalbefolkningen. Resultat från våra studier tyder på mindre tillfredsställelse och "bolyt" bland lokalbefolkningen där så skett, jämfört med de platser som inte utvecklats (ännu?) denna typ av anpassad handel (de större köpcentra som byggts i Töcksfors och Charlottenberg är exempel på det förra, medan Torsby och Sälen är exempel på det senare). En vidareutveckling av exportinriktad handel på nya platser, bör därför vad gäller både storleksmässigt och lokaliseringmässigt, anpassas till lokala förhållanden på ett sätt som kan bidra till att stärka de befintliga samhällena, deras centrum och deras aktiviteter, inte utarma dem. Resultaten från studierna i såväl Dalarna som Värmland tyder på detta. Att satsa på gränshandel kan alltså vara viktigt ur ekonomisk synpunkt, men man bör planera med tanke på lokalsamhällets och lokalbefolkningens övriga behov.

• **Gränsarbetspendling - en bättre passform än vad som antagits?**

Pendling i allmänhet betraktas som en betungande och ofrivillig anpassningsform som för de flesta människor inte är önskvärd på lång sikt. I flera gränsöverskridande kommuner (på svenska sidan) är det dock minst lika vanligt att pendla över riksgränsen som över en kommungräns, utan att det är något speciellt. Studierna visar att många människor tycker att det dels kan vara ett bättre alternativ än att pendla inom landet eller kommunen, dels att det fungerar bra för hushållet som helhet, gränsarbetspendling har blivit en "del av livet." Många män veckopendlar, medan kvinnor har en arbetsmarknad och pendlingsaktivitet som inte skiljer sig avsevärt från inhemska kvinnliga pendlare: De har kortare pendlingsavstånd (jämfört med männen) och arbetar i tjänste- eller vårdsektorn. Löneskillnader mellan länderna bidrar på plussidan, och det är inte nödvändigtvis så att gränspendlingen upphör även om det ges möjlighet till arbetstillfällen hemma i Sverige. Med en sådan livsstil kommer många hushåll i praktiken att fungera som "ensam förälder hushåll" varannan vecka. För att behålla den befolkningen man redan har kan det vara väl så viktigt att underlätta för dem som lever på detta sätt. Det är också viktigt att ytterligare stimulera insatser för att förenkla byråkrati och regler som denna gränsöverskridande tillvaro resulterar i, inte bara för så kallade "gränsgångare" utan också för dem som pendlar till platser längre i Norge. Det finns alltså ett behov av ytterligare harmonisering av byråkrati och regelverk för att underlätta för dem som gränsarbetspendlar.

• **Infrastrukturella åtgärder är av stor betydelse i en avlägsen region som kännetecknas av hög rörlighet**

Den regionförstoring som sker i regionen kommer sannolikt att vara viktigt för att upprätthålla och utveckla både bosättning och viktiga delar av näringslivet. För bosättning innebär snabbare tillgång till ett större pendlingsområde fler alternativ för enskilda anpassningar av bostad och arbetsplats. För en region med en ekonomi som kännetecknas av turism är

tillgänglighet både en konkurrenskraftig fördel och en nackdel. Det senare särskilt på vintern. Inre Skandinavien har dock potential för mer gränsöverskridande ekonomisk verksamhet - kommersiell turism, naturligtvis, men också för att regionen har egenskaper som kan dra till sig intressenter från de stora tätorterna i Oslo och Akershus när det gäller fritidshusbebyggelse. Att det förekommer export av handel baserad på dessa marknader visar poängen med resonemanget. Det är därför viktigt att infrastrukturella åtgärder planeras och företas i samarbete över gränsen för att utveckla och utnyttja denna potential. Detta är också viktigt för det vi tar upp i nästa avsnitt.

• Inre Skandinavien som avlastningsregion för Oslo-området

Den snabba tillväxten som förväntas fortsätta prägla Osloområdet kommer, genom förbättrad infrastruktur, att ge fler och fler platser i Inre Skandinavien möjlighet till migration och befolkningstillväxt, även utan att de har tillväxt i form av arbetsplatser och företag. Genom initiativ som ökar platsernas attraktivitet som boendeorter, kommer det att finnas en potential för befolkningstillväxt genom pendlingsbaserad tillflyttning. Om man lyckas här, kommer det att så småningom även skapa ekonomisk utveckling och arbetstillfällen i både personorienterade tjänstesektorer och andra industrier. Förbättrad infrastruktur i form av kollektiva lösningar, kommer också att öka möjligheterna för pendlingsbaserade migration och minska konflikten mellan ökad rörlighet och målen för en hållbar utveckling. Förbättrad infrastruktur kan dessutom vara en genusfråga eftersom det huvudsakligen är kvinnor som utnyttjar allmänna kommunikationer.

Avslutningsvis: Vi tror att våra studier var för sig och tillsammans har hjälpt till att fokusera på frågor som är viktiga både för att förstå och karaktärisera regionen Inre Skandinavien. En faktor är att flyktigheten kan betraktas som ett permanent tillstånd, och måste därför vara en förutsättning och ett villkor för den fortsatta utvecklingen av och i Inre Skandinavien. Även om detta är en politiskt skapad region är det en region som kännetecknas av många gemensamma drag. I vissa områden och på vissa ställen är regionen också en "riktig" funktionell region. Det är den bästa utgångspunkten för en självgenererande organisk tillväxt.

Något om resultat av DP4.

• Forskningsmässig infrastruktur och kapacitet

Här menar vi att det gemensamma arbetet med såväl empiriska som teoretiska studier varit mycket givande och utvecklande för alla berörda parter. Samarbete har förekommit mellan de tre olika institutionerna inom alla delprojekten, dels i form av deltagande i de olika studierna, dels i form av kollegial "peer review" av olika texter för publicering samt deltagande vid de kollegiala seminarier som föregått publikationerna. Det har skapats formaliserade kontakter för samarbetet inom projektet, som kommer att fortgå efter projektets slut. Det gemensamma

arbetet fortsätter också genom att vetenskapliga artiklar för internationell publicering produceras i samarbete mellan institutionerna och deras forskare.

• Brukardeltagelse och förmedling

Projektets styr- och referensgrupp har träffats två gånger per år (med undantag av sista året 2012 då inget styr- och referensgruppsmöte lades på hösten pga att man inte ansåg att det fanns behov av det från styr- och referensgruppens sida) under projektperioden, varav ett möte per år tillsammans med hela forskargruppen. Dessa möten har garanterat styr- och referensgrupp insyn och påverkansmöjligheter i projektet, liksom de också lett till ökad förståelse och utbyte av erfarenheter mellan styrgruppens medlemmar och forskare. Denna konstruktion har varit oerhört värdefull för projektets verksamhet och resultat.

Förmedling av resultat har skett genom ovanstående, men också genom deltagande i konferenser och seminarier anordnade av andra intressenter, myndigheter, lärosäten mm. Även populärvetenskaplig förmedling har skett genom krönikor, arbetsrapporter, deltagande i seminarier mm. Interreg-sekretariaten har också utnyttjat projektet för produktion av faktaunderlag, undersökningar, föredrag och seminarier, liksom att GRESS-projektets forskare samarbetat med andra Interreg-projekt såsom TRUST, Brain Flow och Nordens bästa inlandsregioner 2020. En projekthemsida konstruerades också 2010, samt ett projekt på itslearning (det senare enbart till för intern förmedling inom GRESS forskningsgrupp). Vi anser därför att vi nått ut med information om GRESS och dess resultat så gott som det varit möjligt. En fullständig redovisning av publikationer och samarbeten finns som bilaga 3.

3.3.2 Förväntade effekter

Enligt beslutet daterat 2009-05-19, förväntas projektet leda till nedanstående effekter:

1. Effekter av att beslutande aktörer på olika nivåer på båda sidor gränsen får en förbättrad, och inte minst gemensam, förståelse för utvecklings- och omställningsprocesser och dess olika orsaker, möjligheter och utmaningar.

Vi kan inte i projektet säga att vi sett alla resultat av detta ännu. Det är för tidigt i förhållande till projektets slutliga resultat och förmedlingen av resultat genom antologin "På gränsen. Interaktion, attraktivitet och globalisering i Inre Skandinavien", slutkonferensen/seminariet som hölls den 14 februari 2013, samt publiceringen av den populärvetenskapliga broschyren med samma namn som boken, i anslutning till den avslutande konferensen/seminariet. En effekt som kan iakttas är emellertid det stora intresse för de frågor som behandlas i boken och broschyren från berörda myndigheter och beslutsfattare. Ytterligare, och eventuellt mätbara, effekter av de i GRESS ingående olika delprojekten får antas uppstå efter hand.

Omfattande populärvitenskapelig formidling från DP1, också tidlige i projektfasen, antas å ha bidragit till det ökade fokus på de muligheter som ligger i pågående och forventet regionförstärkning runt Oslo med ökat fokus på betydningen av infrastruktur och på å gjøre seg attraktiv som bosted.

2. Potentialen som ligger i att utveckla en fackligt starkare, och mer nationellt och internationellt konkurrenskraftig, regional forskningsmiljö på båda sidor gränsen.

Här pågår utvecklingen av fackligt samarbete fortfarande, dels i form av att nya gemensamma projekt skall planläggas, dels i form av fortsatt samarbete avseende produktion av vetenskapliga artiklar för internationell publicering. Vidare har samarbetet med "Brain Flow" bidragit med att göra GRESS-projektet känt internationellt, men effekter av det är för tidigt att säga något om.

3. Lärande aspekt i det att systematiskt analysera interaktion och regionbildningar över riksgränsen, samt vilka konsekvenser, möjligheter och utmaningar som följer av en pågående regionalisering, globalisering och ökad fokus på bostadsattraktion i olika delar av gränsregionen Inre Skandinavien.

Här gäller samma förväntningar som för punkt 1. Effekter av ovanstående kommer att visa sig på sikt, dock kan påpekas att resultaten från GRESS-projektet använts i den swot-analys av Inre Skandinavien som genomförts av Østlandsforskning och Cerut, Karlstads universitet, gemensamt som underlag till det kommande Interregprogrammet, Interreg V.

Övriga förväntade resultat och effekter enligt beslutet 2009-05-19 är att projektet skall leda till både produktion och förmedling av kunskap som möjliggör åtgärder som kan öka gränsregionens attraktionskraft. Denna förväntan anser vi att vi motsvarat, genom de resultat forskningsprojektet genom sina delprojekt åstadkommit och redogjort för i den tidigare omtalade antologin. Se även redovisningen och sammanfattningen i denna slutrapport under punkt 3.3.1.

3.4 Avvikelser

Det har förekommit justeringar av projekttid och projektbudget under projektets gång. Både den svenska och norska budgeten har justerat fördelningen av belopp inom budgeten, på grund av att arbetsuppgifter och kostnadslag uppkommit under projektets gång, som inte var planerade från början (ex antologin och broschyren). Vidare har projekttiden förlängts vid två tillfällen, detta på grund av att projektstarten försenades samt att arbetsuppgifter tillkom (se ovan). Projektet blev förlängt med ett år vid första tillfället, slutdatumet ändrades då från

2011-12-31 till 2012-12-31. Vi andra tillfället förlängdes projektet med två månader, nytt slutdatum blev då 2013-02-28.

3.5 Övrigt

Erfarenheter av detta projekt är att det kan vara svårt att komma in som projektledare i ett projekt man inte varit med och planlagt. Dock torde detta inte vara så ovanligt och med tanke på det är det bra om det finns tydlig dokumentation om hur planeringen runt projektet gått till.

En annan viktig erfarenhet är också att det måste finnas utrymme för förändringar i ett projekt som pågår under flera år, som detta gjort. Det är i stort sett omöjligt att förutse allt som kan inträffa under en projektperiod om tre år, därför måste det vara möjligt att korrigera och förändra, inom rimliga gränser, under projekttidens gång.

4. Indikatorer

Notera att indikatorer både för A (Ekonomisk tillväxt) och B (Attraktiv livsmiljö) kan förekomma i ett projekt.	Antal enligt projektbeslut	Resultat vid projektslut	Kommentarer
Antal kvinnor 15- 24 år som deltar i projektet.	0	0	
Antal kvinnor yngre än 15 eller äldre än 24 år som deltar i projektet.	6	8	
Antal män 15- 24 år som deltar i projektet.	0	0	
Antal män yngre än 15 eller äldre än 24 år som deltar i projektet.	10	10	
Antal deltagande företag med kvinnligt ägande som deltar i projektaktiviteter.	0	0	
Antal deltagande företag med manligt ägande som deltar i projektaktiviteter.	0	0	
Antal deltagande företag med mixat ägande som deltar i projektaktiviteter.	0	0	
Resultat indikatorer			
(A) Antal formella gränshinder som projektet bidrar till att undanröja.	0	0	
(A) Antal undanröjda upplevda gränshinder.	4	0	Så som varande ett forskningsprojekt kan antal undanröjda upplevda gränshinder inte iakttas som effekt för närvarande. Det är möjligen en effekt som uppstår efter viss tid då forskningsresultaten gett effekt via politiska beslut och användning i praktiken. Information om de gränshinder som framkommit genom forskningen har förts vidare till respektive myndigheter genom förmedlingen av resultat.
(A) Antal kvinnor som deltar i gemensamma utbildningar och praktik.	300	0	Vi har inte haft någon gemensam utbildning ej heller gemensam praktik. Däremot har både Högskolan Dalarna och Karlstads universitet bedrivit

			information samt undervisat om GRESS-projektets metoder och resultat i sina ordinarie kurser och program. I Dalarna har man dessutom gjort studiebesök och haft föreläsningar i samverkan med SITE Destination (även det ett InterReg-projekt).
(A) Antal män som deltar i gemensamma utbildningar och praktik	300	0	Se ovan.
(A) Antal kvinnliga studenter som studerar del av sin utbildning i det andra landet.	0	0	
(A) Antal manliga studenter som studerar del av sin utbildning i det andra landet.	0	0	
(A) Antal nyetablerade och vidareutvecklade gränsöverskridande kluster.	2	0	Vi har inte lyckats etablera kluster. ⁴
(B) Etablerade institutionella samarbeten.	4	3	Østlandsforskning-Högskolan Dalarna-Cerut är etablerade institutionella samarbeten. ⁵
(B) Nya och vidareutvecklade metoder för stads- och landsbygdsutveckling.	0	0	

⁴ Däremot kan det eventuellt vara ett sådant klustersamarbete på gång. Göteborgs universitet söker samarbete med intresserade fylken på Norska sidan för att genomföra en SOMS-undersökning på båda sidor gränsen. Det kan i så fall komma att utvecklas från ett kluster till ett institutionellt samarbete.

⁵ Samarbetet mellan Østlandsforskning i Norge, Högskolan Dalarna och Cerut på Karlstads universitet är etablerade institutionella samarbeten, vilka stärkts ytterligare genom GRESS. Ett samarbetsavtal mellan Østlandsforskning i Norge, och Cerut på Karlstads universitet, skall formuleras, men har försenats pga byte av föreståndare och ledning för Cerut. Något ytterligare institutionellt samarbete har inte bildats hittills.

5. Projektets påverkan på de genomgående (horisontella) kriterierna

5.1 Gränsregionalt mervärde

Enligt beslutet 2009-05-19 är projektets gränsregionala mervärde:

1. Effekter av att beslutande aktörer på olika nivåer på båda sidor gränsen får en förbättrad, och inte minst gemensam, förståelse för utvecklings- och omställningsprocesser och dess olika orsaker, möjligheter och utmaningar.
2. Potentialen som ligger i att utveckla en fackligt starkare, och mer nationellt och internationellt konkurrenskraftig, regional forskningsmiljö på båda sidor gränsen.
3. Lärande aspekt i det att systematiskt analysera interaktion och regionbildningar över riksgränsen, samt vilka konsekvenser, möjligheter och utmaningar som följer av en pågående regionalisering, globalisering och ökad fokus på bostadsattraktion i olika delar av gränsregionen Inre Skandinavien.

Dessa tre aspekter redovisas under punkt 3.3.2. Utöver dessa enligt beslutet förväntade mervärden får vi anse att GRESS-projektet har haft gränsregionalt mervärde enligt flera dimensioner. Projektet kan anses bidra med mervärde ur såväl Europeisk, nordisk, politisk, institutionell, och socialekonomisk som sociokulturell synvinkel.

Europeiskt mervärde:

Som ett led i internationaliseringen deltog Atle Hauge från Østlandsforskning i ett samarbetsprojekt med olika europeiska partners inom programmet "Brain Flow" (del av Interreg IVC-programmet).

Målet för detta projekt var "delivering tailor made regional policy options based on a profound understanding of attraction and retention versus outmigration of highly educated people, and an evaluation of policy approaches developed and used so far, as well as policy options under consideration". Projektet har haft partners från Spanien, Tyskland, Schweiz och Nederländerna. Østlandsforskning har också fortsatt sin kontakt med Eduardo Medeiros från University of Lisboa angående möjligt forskningssamarbete om gränsregioner (Sverige-Norge och Spanien-Portugal). Vi tror att ovanstående har haft och kommer att ha betydelse för integrationen mellan våra olika länder samt att det kommer att leda till europeiskt mervärde på sikt.

Nordiskt mervärde:

Här har samarbetet med SITE-destination där högskolan Dalarna varit aktiva, samt samarbetet med TRUST Hedmark-Dalarna varit särskilt viktigt. En enkätstudie av säsongsarbetare har bl.a. skett genom samarbetet med TRUST. Vidare har GRESS genomfört tre tenketanksamlingar tillsammans med TRUST, där forskare från GRESS deltagit och presenterat och diskuterat resultat från olika studier.

Østlandsforskning har vidare bistått Vegforum Innlandet i arbetet med konsekvensanalyser av en framtida E16 från Gävle till Bergen. Det arbetet ledde vidare till ett eget Interreg-projekt. GRESS har även bistått en arbetsgrupp från Nordiska Ministerrådet för att utveckla databasen för gränsregional statistik i Norden. GRESS bidrog med att redogöra för forskningens behov av databasen.

Det har vidare uppstått ett nära samarbete mellan GRESS genom Atle Hauge och det nye Interreg-projektet Nordens bästa inlandsregioner 2020, i regi av Falun-Borlänge-regionen AB och Hamarregionen utveckling. Detta projekt bygger i hög grad på teori och empiri från DP2 i GRESS. För att säkra kunnskapsöverföring och synergier mellan projekten sitter bl.a. Atle Hauge från GRESS i projektets styrgrupp.

GRESS genom Per Kristian Alnes, har även bistått Norsk bygghögskole med faktaunderlag runt sysselsättning och pendling bland byggnadsarbetare, faktaunderlag som har använts av två Interreg-projekt, Bygg- og anleggningskompetens Inre Skandinavien tillsammans med Byggutbildning Star i Dalarna AB.

I samarbete med Interreg-sekretariatet er det via Østlandsforskning arbeidet med å finne statistikkilder og beregne fylkes-/länstall for indikatorene i Europa 2020-strategien. Forstudie ble gjennomført i 2.kvartal 2012. I samarbeid med Interreg-sekretariatet er det arbeidet med hvordan GRESS-arbeidet kan videreføres og nyttiggjøres i arbeidet med ny søknad om nytt Sverige-Norge-program 2014-2020.

Politiskt mervärde:

GRESS har via styr- och referensgruppen, deltagande vid politiska samlingar, konferenser och möten delgivit representanter för politiker inom såväl kommuner och fylken som regioner och gränskommittéer, resultat och erfarenheter från GRESS-projektets studier. Vi tror att detta har lett till en gränsöverskridande förståelse för gemensamma problem, utmaningar såväl som möjligheter.

Institutionellt mervärde:

Arbetet inom GRESS-projektet kommer att leda till ett formaliserat samarbete mellan Østlandsforskning och Cerut, Karlstads universitet. Det är vidare vår övertygelse att GRESS

har bidragit till att stärka det samarbete mellan partnerskap och myndigheter som redan finns. GRESS har visat även här var behov av gemensamma insatser finns.

Socialekonomisk mervärde:

Här ger GRESS-projektets resultat stora möjligheter till både en öppnare arbetsmarknad, förbättringar av landsbygds- och stadsplanering och övrig regionalpolitik. Det är här som GRESS forskning och dess resultat har sitt huvudområde.

Socialkulturellt mervärde:

GRESS resultat av studierna om gränsarbetspendling, gränshandel och inställning till invandring kan mycket väl ligga till grund för åtgärder på båda sidor gränsen, för att underlätta samarbete och förbättra mentala bilder av nationella identiteter, i akt och mening att överkomma såväl rent praktiska som mentala gränshinder.

5.2 Bättre miljö

Projektet har bidragit till en bättre miljö genom att utnyttja allmänna kommunikationer, samåkning mm i samband med projekt- och styrgruppsmöten, insamling av data osv. Møtene har så langt det har vært mulig vært lagt til steder og tidspunkter som har gjort det mulig å benytte kollektive transportmåter.

5.3 Jämställdhet mellan kvinnor och män

Projektet har bidragit genom att vara exempel på jämställdhet mellan könen, t.ex. genom att ledande positioner inom projektet haft en jämn fördelning mellan könen. Projektledare har exempelvis varit två kvinnor och två män, varav en kvinna var huvudprojektledare, en kvinna och två män var delprojektledare. Deltagande forskare har vidare varit både kvinnor och män på båda sidor gränsen. Totalt har projektet engagerat 10 män och 8 kvinnor under den tid projektet pågått.

De inom projektet genomförda studierna har genomgående haft genusperspektiv, vilket också framgått av gjorda publikationer, föreläsningar och föredrag samt övrig resultatredovisning.

5.4 Etnisk mångfald och integration

Det har genomförts studier om globaliseringens effekter i form av både politisk integration och invandring till Inre Skandinavien. Den politiska integrationen mellan Sverige och Norge kan bli bättre, den finns, men kan utvecklas. Invandring till Inre Skandinavien har undersökts i form av så kallad livsstilsinvandring, och man kan se att rurala och glesbefolkade områden har kvaliteter som lockar särskilda grupper av livsstilsmigranter. Detta är något som fylken och kommuner bör betänka.

Det har också genomförts studier av befolkningens inställning till globalisering som exempelvis invandring. Resultaten från den studien visar bland annat att befolkningen i Inre Skandinavien avviker något från befolkningen generellt i våra två länder. Befolkningen i Inre Skandinavien är något mindre positivt inställda till invandring. Kunskapen om detta kan dock på sikt åstadkomma en förändring i positiv riktning genom att bidra till att berörda samhälleliga institutioner aktivt arbetar för att säkra etnisk mångfald och öka integrationen. Genom att det uppmärksammas att det finns behov av insatser på området kan en förändring ske, även om det inte är ett direkt resultat av GRESS-projektet. Visserligen är invånarna i både Sverige och Norge generellt sett mer positivt inställda till invandring än invånarna i många andra länder, men det innebär inte att frågorna inte skall uppmärksammas. Det gör det ännu viktigare att uppmärksamma att invånarna i Inre Skandinavien är något mindre positivt inställda än landsmännen generellt.

Etnisk mångfald och integration har vidare diskuterats vid seminarier och föredrag, undervisningstillfällen mm.

6. Informationsinsatser och skyltning av projektet

För information om förmedling av resultat se punkt 3.2 samt projektbeskrivning under punkt 3.1.1., punkten "Brukardeltagelse och förmedling", på sidan 24.

Projektet har förutom de informations- och förmedlingsinsatser som gjorts enligt ovan, varit skyltat med dekaler som anger att ett InterReg-projekt pågår där projektledare och medarbetare har sina arbetsplatser vid Karlstads universitet, Högskolan i Dalarna och organisationen Östlandsforskning.

Vid samtliga de informationstillfällen som skett under projekttiden har det framgått tydligt att de medverkande från projektet arbetar inom ett InterRegprojekt. I skrifter och powerpoints har både EU:s, Interregs och övriga finansiärers logotyper använts väl synligt.

Projektets fortskridande och innehåll har kommunicerats till övriga anställda inom Cerut på Karlstads universitet, Högskolan Dalarna och Östlandsforskning, vid personalmöten, forskningsseminarier och liknande. Projektet har vidare redovisats för studenter vid lämpliga undervisningstillfällen, framförallt inom kulturgeografi och sociologi. Projektet har också en egen hemsida (<http://www.kau.se/gress> samt en underhemsida <http://www.kau.se/gress/gress-slutseminarium-pa-gransen>) (se bilaga 4).

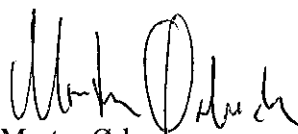
7. Slutord

Från projektledningens sida vill vi avsluta denna slutrapport med vårt varma tack till vår styrgrupp samt övriga finansiärer, och InterReg Sverige-Norge samt EU, för engagemang och ekonomiskt stöd.

Vi vill också tacka alla dem som på olika sätt gjort våra studier möjliga, informanter, forskare, statistiker mm. Utan Er hade inte detta projekt varit möjligt att genomföra.

Eva Olsson
Projektledare GRESS
Cerut, Karlstads universitet

Morten Ørbeck
Styringsgruppeleder GRESS
Østlandsforskning

Bilageförteckning

- Bilaga 1. GRESS projektgrupp.
- Bilaga 2. Kommunikationsplan
- Bilaga 3. Förteckning publikationer, konferensdeltagande , mm informationsinsatser.
- Bilaga 4. Projekthemsida
- Bilaga 5. Power Point för information om projektet.
- Bilaga 6. Program för Tenketank TRUST
- Bilaga 7. Svensker på jobb i Norge. Kronikk NRU Norden, 2010-11-04 (www.nrunorden.eu)
- Bilaga 8. Arbetspendlingen till Norge har fördubblats. Nya Wermlands-Tidningen.
- Bilaga 9. Ny statistikk hjelper grensekommuner. Interreg.no 2010-11-23
- Bilaga 10. Hamar trenger slike jenter. Foredrag av Atle Hauge. Oppslag HA 10.02.2011
- Bilaga 11. Stang ut om Kreativ Klasse. Kronikk av Atle Hauge i Hamar Arbeiderblad, 9 mars 2011.
- Bilaga 12. Det er ikke hva du har, men hva du deler, som teller. Kronikk av Atle Hauge i GD 27. september 2011
- Bilaga 13. Kaster vi bort krisen? Kronikk av Atle Hauge i Dagsavisen 3 september 2011.
- Bilaga 14. Gardermoen bidrar til vekst i folketallet. Intervju med Morten Ørbeck, HA 30.08.2012
- Bilaga 15. Artikel "Norge och Sverige ett förhållande med komplikationer" i *Magasinet*, nr3/2012, Karlstads universitet.
- Bilaga 16. Inslag i Ekot, Sveriges Radio, den 30 december 2012.
- Bilaga 17. Pressmeddelande inför avslutande seminarium/konferens
- Bilaga 18. Inbjudan, program samt deltagarlista till avslutande seminarium/konferens den 14 februari 2013.
- Bilaga 19. Artikel i NWT 14 februari 2013
- Bilaga 20. Inslag i svt 25 februari 2013.
- Bilaga 21. Ceruts nyhetsbrev nr 1 2013.
- Bilaga 22. VF:s näringslivsbilaga, 5 mars 2013.
- Bilaga 23. Antologin "På gränsen. Interaktion, attraktivitet och globalisering i Inre Skandinavien".
- Bilaga 24. Populärvetenskapligt broschyr "På gränsen. Interaktion, attraktivitet och globalisering i Inre Skandinavien".